

Jednání za právnickou osobu v řízení o přestupku

Obecně o procesním jednání právnické osoby

Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich (dále jen „přestupkový zákon“) neupravuje zvláštní pravidla pro procesní jednání právnických osob. Je tedy třeba vyjít z § 30 odst. 1 správního řádu,¹⁾ podle kterého *„jménem právnické osoby činí úkony ten, kdo je k tomu oprávněn v řízení před soudem podle zvláštního zákona“*, tj. podle § 21 občanského soudního řádu.²⁾ Ustanovení § 30 odst. 2 a 3 správního řádu pak určují, kdo činí procesní úkony jménem státu a dále, kdo činí procesní úkony za územní samosprávný celek. Tato ustanovení se týkají obecně procesních úkonů právnické osoby jako účastníka řízení, bez rozlišení, zda právnická osoba vystupuje v řízení o přestupku jako obviněný, jako poškozený nebo jako osoba, které byla (má být) zabrána věc.³⁾

V občanském soudním řádu, na který správní řád odkazuje, je úprava procesního jednání právnických osob chápána jako samostatná (autonomní) ve vztahu k úpravě právního jednání právnických osob v hmotném právu. Důvodem je potřeba jednoznačné a přehledné procesní úpravy, čemuž neodpovídá poměrně složitá úprava právního jednání za právnickou osobu v hmotném právu. Kdo za právnickou osobu v procesních vztazích jedná, tak nemá být předmětem sporu.⁴⁾

Z teze, že jednání za právnickou osobu v procesních vztazích je procesním právem upraveno a řešeno jinak než jednání za právnickou osobu ve vztazích hmotného práva, vyplývá, že i když se přijetím zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „občanský zákoník“), zcela změnilo pojetí právnických osob a způsob jednání za ně, neovlivňuje tato koncepční změna způsob procesního jednání právnických osob (tzv. koncept přímého jednání právnických osob). Proto osoby jednající jménem právnické osoby podle § 21 občanského soudního řádu nelze považovat za zákonné zástupce právnické osoby

¹⁾ Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád (dále jen „správní řád“).

²⁾ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

³⁾ Podrobně k tomu srov. PRÁŠKOVÁ, H. Jednání za právnickou osobu ve správním řízení. *Právní rozhledy*, 2017, č. 22, s. 788 a násl. ISSN 1210-6410.

⁴⁾ Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. července 2010, sp. zn. 21 Cdo 4124/2008, DVOŘÁK, B. K problematice procesního jednání právnických osob. *Právní rozhledy*, 2016, č. 19, s. 649 a násl. ISSN 1210-6410.

ve smyslu § 31 správního řádu.⁵⁾ Z toho rovněž vyplývá, že při postupu podle správního řádu bude správní orgán doručovat přímo právnické osobě podle § 21 správního řádu a nikoliv podle § 34 odst. 2 správního řádu osobě zastupující právnickou osobu. Náklady, které jednající fyzické osobě vzniknou, jsou náklady vynaložené účastníkem řízení (právnickou osobou).

Z obecné právní úpravy jednání za právnickou osobu ve správním řízení vyplývají následující pravidla. V téže věci může za právnickou osobu současně jednat (činit úkony) jen jedna osoba.⁶⁾ Každý, kdo jedná za právnickou osobu, musí své oprávnění prokázat. Nestací oprávnění tvrdit, ale je nutné toto tvrzení věrohodným způsobem doložit.⁷⁾ Za právnickou osobu nemůže jednat ten, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy právnické osoby.⁸⁾

Podle § 21 odst. 1 občanského soudního řádu, na který § 30 odst. 1 správního řádu odkazuje, jedná za právnickou osobu

a) člen statutárního orgánu; tvoří-li statutární orgán více osob, jedná za právnickou osobu předseda statutárního orgánu, popřípadě jeho člen, který tím byl pověřen; je-li předsedou nebo pověřeným členem právnická osoba, jedná vždy fyzická osoba, která je k tomu touto právnickou osobou zmocněna nebo jinak oprávněna, nebo

b) její zaměstnanec (člen), který tím byl statutárním orgánem pověřen, nebo

c) vedoucí jejího oddělného závodu, jde-li o věci týkající se tohoto závodu, nebo

d) její prokurista, může-li podle udělené prokury jednat samostatně.

Právnická osoba tedy realizuje svoji procesní způsobilost prostřednictvím fyzických osob, a to i tehdy, je-li členem statutárního orgánu jiná právnická osoba (§ 154 občanského zákoníku). Výčet osob uvedených v § 21 odst. 1 občanského soudního řádu je taxativní, za právnickou osobu může jednat kterákoli z vypočtených osob, přičemž rozsah oprávnění těchto osob je kvalitativně i kvantitativně shodný.⁹⁾ Zároveň jde o alternativy, které se navzájem vylučují, protože v řízení může za právnickou osobu jednat vždy jen jedna osoba.

⁵⁾ Srov. např. KORBEL, F. Komentář k § 21. In: JIRSA a kol. *Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář*. Kniha I. Praha: HBT, 2014, s. 128, ISBN 978-80-87109-39-7. Dále usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. března 2001, sp. zn. 1 Cdo 1841/2000, nález Ústavního soudu ze dne 9. prosince 2003, sp. zn. I. ÚS 554/02, závěr č. 130 ze zasedání poradního sboru ministra vnitra ke správnímu řádu ze dne 14. února 2014 – Pro úkony právnické osoby se ve správním řízení po 1. 1. 2014 (tedy po nabytí účinnosti nového občanského zákoníku) nadále použije ustanovení § 30 odst. 1 správního řádu ve spojení s ustanovením § 21 občanského soudního řádu.

⁶⁾ Srov. § 30 odst. 2 správního řádu, § 21 odst. 5 občanského soudního řádu.

⁷⁾ Srov. § 30 odst. 5 správního řádu, § 21 odst. 5 občanského soudního řádu.

⁸⁾ Srov. § 21 odst. 4 občanského soudního řádu.

⁹⁾ Srov. např. DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I. díl*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 85 a násl. ISBN 978-80-7400-107-9.

V některých případech zákon stanoví, že za právnickou osobu jedná jiné než výše vypočtené osoby (§ 21 odst. 2 a 3 občanského soudního řádu). Jedná se např. o osoby jednající za obchodní společnost podle příslušných ustanovení zákona o obchodních korporacích,¹⁰⁾ o likvidátora, o insolvenčního správce v řízeních, jež se týkají majetkové podstaty právnické osoby při prohlášení konkurzu a kde vystupuje namísto dlužníka (právnické osoby), dále ve stanovených případech jedná za právnickou osobu nucený správce, dočasný správce, nebo osoba vykonávající správu pro řešení krize.¹¹⁾

Jménem státu činí úkony v řízení před správním orgánem vedoucí organizační složky státu, příslušné podle zvláštního právního předpisu, nebo jím pověřený zaměstnanec zařazený do této nebo jiné organizační složky státu (§ 30 odst. 3 správního řádu).¹²⁾

Podle § 30 odst. 4 správního řádu za územní samosprávný celek činí úkony ten, kdo je podle zvláštního zákona oprávněn územní samosprávný celek navenek zastupovat, jeho zaměstnanec nebo člen zastupitelstva, který byl touto osobou pověřen. Ve srovnání s § 21b občanského soudního řádu je ve správním řádu rozšířen okruh možných jednajících osob o člena zastupitelstva, který byl oprávněnou osobou pověřen.

Osobou, která navenek zastupuje územní samosprávný celek, je starosta obce, hejtman kraje, primátor hlavního města Prahy, starosta městské části hlavního města Prahy.¹³⁾

¹⁰⁾ Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích.

¹¹⁾ Srov. např. § 7a zákona č. 551/1991 Sb., o Všeobecné zdravotní pojišťovně, § 7 zákona č. 280/1992 Sb., o resortních, oborových, podnikových a dalších zdravotních pojišťovnách, § 138 a násl. zákona č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, § 146 a násl. zákona č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření, § 558 a násl. zákona č. 240/2013 Sb., o investičních společnostech a investičních fondech, § 40, § 86 a násl. zákona č. 374/2015 Sb., o ozdravných postupech a řešení krize na finančním trhu.

¹²⁾ Zvláštním právním předpisem, který upravuje příslušnost organizační složky státu, je zákon č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích. Tento zákon upravuje v § 6 a 7 obecný mechanismus vystupování státu v právních vztazích. V § 6 stanoví, že pokud stát vystupuje jako účastník právních vztahů, je právnickou osobou. Podle § 7 odst. 1 za stát právně jedná vedoucí organizační složky, jíž se toto právní jednání týká, pokud zákon nestanoví jinak. V § 7 odst. 2 je stanoveno, že vedoucí organizační složky může pro určité právní jednání písemně pověřit jiného vedoucího zaměstnance této organizační složky. Další zaměstnanci organizační složky mohou za stát právně jednat pouze v rozsahu stanoveném vnitřním předpisem organizační složky. Podle zákona č. 201/2002 Sb., o Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, je tento Úřad příslušný vystupovat za stát v řízení před soudy, rozhodčími orgány, správními úřady a jinými orgány ve věcech týkajících se majetku státu namísto organizačních složek příslušných hospodařit s tímto majetkem podle zákona o majetku České republiky.

¹³⁾ Srov. § 103 odst. 1 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), § 61 odst. 1 zákona č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení), § 72 odst. 2 a § 97 odst. 1 zákona č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze.

Jednání za právnickou osobu obviněnou z přestupku

Obviněný má v řízení o přestupku řadu procesních práv. Má obecná oprávnění účastníka správního řízení (např. právo navrhnout důkazy a činit návrhy, vyjádřit své stanovisko, nahlížet do spisu a činit z něj výpisy, právo na pořízení kopie spisu nebo jeho části, právo vyjádřit se k podkladům pro rozhodnutí, právo na oznámení rozhodnutí, právo podávat opravné prostředky apod.). Kromě toho disponuje ještě právy speciálními, která jsou spojena s jeho postavením obviněného a plynou z přestupkového zákona, z Listiny základních práv a svobod i z mezinárodních smluv (zejména z Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a svobod). Tato zvláštní práva, která se někdy svodně označují jako oprávnění plynoucí z práva na obhajobu, vykonává v řízení o přestupku právnické osoby fyzická osoba z okruhu určeného v § 30 správního řádu.

Výběr osoby, která má podle § 30 jednat za právnickou osobu, však může být spojen s problémy. Přestupkový zákon neobsahuje ustanovení, které by řešilo situaci, kdy fyzická osoba, která by měla (mohla) jednat v řízení o přestupku za obviněnou právnickou osobu, má v řízení jinou (s postavením obviněného) neslučitelnou roli. Jde zejména o tyto případy, kdy fyzická osoba, která má jednat za obviněnou právnickou osobu podle § 30 správního řádu:

1. je fyzickou osobou, která jednala za obviněnou právnickou osobu ve smyslu § 20 odst. 1 a 2 přestupkového zákona, a zároveň je obviněnou ze spáchání přestupku fyzické osoby. K tomu může dojít tehdy, jestliže jednání fyzické osoby naplnilo znaky skutkové podstaty přestupku právnické osoby a za podmínek stanovených v § 20 přestupkového zákona se přičetlo právnické osobě, a zároveň toto jednání naplnilo znaky skutkové podstaty přestupku fyzické osoby,
2. je fyzickou osobou, která sice nejednala za právnickou osobu podle § 20 odst. 1 a 2 přestupkového zákona, ale je buď obviněna z přestupku, kteřý souvisí s přestupkem právnické osoby, nebo je zde jiná souvislost jejího postavení s přestupkem právnické osoby,
3. je fyzickou osobou, která v řízení o přestupku právnické osoby vystupuje jako svědek,
4. je fyzickou osobou, které vznikla škoda přestupkem právnické osoby a v řízení o přestupku právnické osoby vystupuje jako poškozený,
5. jsou zde další (obecné) důvody pro vyloučení fyzické osoby z možného procesního jednání za obviněnou právnickou osobu.

Ad 1

Souběžná odpovědnost za přestupek právnické osoby a za přestupek fyzické osoby

Podle § 20 odst. 7 přestupkového zákona není odpovědností právnické osoby za přestupek dotčena odpovědnost za přestupek fyzické osoby jednající

za právnickou osobu a naopak odpovědností za přestupek jednající fyzické osoby není dotčena odpovědnost právnické osoby za přestupek. Jedná se o souběžnou odpovědnost právnické osoby a odpovědnost jednající fyzické osoby. Ty jsou samostatnými, navzájem nezávislými druhy odpovědnosti za přestupek.

Podle důvodové zprávy k přestupkovému zákonu „Správní orgány by se proto neměly spokojit pouze s postihem právnické osoby, ale měly by zkoumat rovněž to, zda fyzická osoba, jež za právnickou osobu jednala a tím naplnila znaky skutkové podstaty přestupku právnické osoby, nenaplnila shodným protiprávním jednáním též znaky skutkové podstaty přestupku fyzické osoby, a pokud ano, pak ji odpovídajícím způsobem potrestat. Vychází se z obdobného principu užitého v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.“¹⁴⁾

Dále důvodová zpráva pro zvolené řešení argumentuje trestněprávní doktrínou¹⁵⁾, podle které „se trestní odpovědnost právnických osob zásadně uplatňuje kumulativně s trestní odpovědností osob fyzických, neboť jen tak lze dosáhnout účinného a vyváženého postihu všech odpovědných subjektů ve vzájemných souvislostech a vztazích a náležitou ochranu společnosti před oběma těmito kategoriemi pachatelů trestných činů“.

K modelu souběžné odpovědnosti právnických osob a za ně jednajících fyzických osob je třeba říci, že nejde o řešení nově zavedené přestupkovým zákonem z roku 2016. Ustanovení § 6 přestupkového zákona z roku 1990¹⁶⁾ stanovilo, že „za porušení povinnosti uložené právnické osobě odpovídá podle přestupkového zákona ten, kdo za právnickou osobu jednal, nebo měl jednat, a jde-li o jednání na příkaz, ten, kdo dal k jednání příkaz“.

Výklad tohoto ustanovení nebyl jednoznačný.¹⁷⁾ Podle jednoho názoru měl správní orgán povinnost, stíhá-li právnickou osobu za správní delikt podle zvláštního zákona, „dohledávat“ ještě konkrétní jednající fyzické osoby v rámci právnické osoby. To vyplývá mj. ze zásady legality (povinného stíhání všech správních deliktů, o kterých se správní orgán dozví). Takový postup je spravedlivý, protože je třeba postihnout skutečného viníka, který způsobil, že právnická osoba porušila právní povinnost. Jiné názory tvrdily, že ustanovení § 6 přestupkového zákona z roku 1990 se uplatní pouze tehdy, neobsahuje-li zvláštní zákon skutkovou podstatu správního deliktu právnické osoby. Pokud existuje správní delikt právnické osoby, má být stíhána pouze právnická osoba, a nikoli souběžně i konkrétní jednající fyzické osoby.

¹⁴⁾ Srov. důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. Sněmovní tisk č. 555, Poslanecká sněmovna, 7. volební období.

¹⁵⁾ Srov. ŠÁMAL, P. K trestněprávní odpovědnosti právnických osob. *Bulletin advokacie*, 2011, č. 11, s. 19 a násled. ISSN 1210-6348.

¹⁶⁾ Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích.

¹⁷⁾ Srov. např. PRÁŠKOVÁ, H. *Základy odpovědnosti za správní delikty*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 165-167. ISBN 978-80-7400-456-8.

Argumentem pro tento názor je zejména zásada *ultima ratio* správního trestání, zásada přiměřenosti a též zásada procesní ekonomie. Podpůrným argumentem bylo též užití historického výkladu. Ustanovení § 6 přestupkového zákona z roku 1990, resp. jeho obsah, bylo totiž původně do zákonů upravujících přestupky zařazeno v době, kdy správní delikty právnických osob neexistovaly (v důsledku převažujícího mínění, že právnická osoba se nemůže dopustit trestného deliktu) a bylo třeba zajistit postih porušení právních povinností právnickou osobou.

Bez ohledu na různé názory, které existovaly na uplatnění souběžné odpovědnosti za správní delikty právnické osoby a přestupky, resp. jiné správní delikty fyzické osoby, je nutno konstatovat, že ve správní praxi nebyla souběžná odpovědnost často uplatňována. Správní orgány vždy primárně postihovaly právnickou osobu, aniž by zjišťovaly konkrétní jednající fyzickou osobu. I tam, kde by zjištění jednající fyzické osoby nečinilo obtíže či byla tato osoba dokonce zjištěna, neprováděly správní orgány zpravidla žádné úkony k jejímu stíhání, ani jinak procesně věc neřešily (např. odložením věci).

Proto mnoho procesních otázek, vznikajících v souvislosti s uplatňováním souběžné odpovědnosti, zůstalo stranou pozornosti správní teorie a judikatury.

a) Dojde-li k uplatnění souběžné odpovědnosti právnické osoby a za ni jednající fyzické osoby, není možné, aby obviněná fyzická osoba zároveň v řízení vystupovala jako osoba jednající za právnickou osobu ve smyslu § 30 odst. 1 správního řádu.

I když může v řízení sledovat podobný cíl – zpochybnit podezření z toho, že byl skutek spáchán, že jednala obviněná fyzická osoba, zmenšovat závažnost přestupku apod., v mnoha ohledech se budou její zájmy rozcházet se zájmy právnické osoby, protože jejím hlavním zájmem bude ochránit sebe před vlastním stíháním. Fyzická osoba se může např. snažit svalit podezření na jinou fyzickou osobu, poukazovat na nedodržování právních předpisů a vnitřních zásad uvnitř právnické osoby¹⁸⁾ apod. Připuštění této situace by bylo v hrubém rozporu s právem na obhajobu právnické osoby.

Nemožnost činit úkony za obviněnou právnickou osobu vzniká fyzické osobě doručením oznámení o zahájení řízení o přestupku fyzické osoby. Obviněná právnická osoba i obviněná fyzická osoba činí v řízení procesní úkony samy za sebe, to platí též pro případ možného sjednání dohody o narovnání a její schválení správním orgánem.

b) I když se v rámci řízení o souběžné odpovědnosti právnické osoby a za ni jednající fyzické osoby posuzují podmínky odpovědnosti samostatně, v řízení je zjišťování skutkového stavu úzce spojeno, protože jednání fyzické osoby

¹⁸⁾ Což by znemožnilo právnické osobě např. uplatnění liberačního důvodu podle § 21 odst. 1 přestupkového zákona.

je společným základem odpovědnosti obviněné právnické osoby i obviněné fyzické osoby. Může vzniknout problém s respektováním principu *nemo tenetur* v případě, kdyby obviněná fyzická osoba byla nucena vypovídat o přestupku právnické osoby, protože by *de facto* vypovídala o svém činu.¹⁹⁾

c) Problém může nastat též s volbou zmocněnce právnické osoby. Je-li člen statutárního orgánu sám obviněným z přestupku, nemůže za právnickou osobu činit žádné úkony, tedy ani zvolit zmocněnce. To může znamenat značné potíže tehdy, jde-li o právnickou osobu s jediným jednatelem.

V případě aplikace institutu narovnání (§ 87 přestupkového zákona), kdy podmínkou pro schválení dohody o narovnání je prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán, je zvláštní přijímat takové prohlášení (které musí být svobodné, vážné a určité) od zmocněnce nebo od opatrovníka, který s přestupkem nemá nic společného, a o skutku, jeho okolnostech a následcích sám nic neví.

d) Pokud má být vedeno řízení jak o přestupku právnické osoby, tak přestupku fyzické osoby, je otázkou, zda vést o přestupcích společné řízení, či posuzovat odpovědnost za přestupek v oddělených řízeních. Dosavadní judikatura nebyla vedení společného řízení o přestupku (podle § 57 odst. 1 přestupkového zákona z roku 1990) a o jiném správním deliktu (podle § 140 správního řádu) příliš nakloněna.²⁰⁾ Argumentovala především specialitou procesní úpravy v přestupkovém zákoně. Nutno ovšem dodat, že v těchto případech šlo o souvislost subjektivní (v osobě), nikoli o souvislost objektivní (ve věci).

Přestupkový zákon žádnou zvláštní úpravu ohledně společného řízení o přestupku právnické osoby a přestupku fyzické osoby neobsahuje, je tedy třeba vyjít z § 88 odst. 2 přestupkového zákona „*ve společném řízení se projednají rovněž přestupky více podezřelých, jestliže spolu souvisejí, jejichž skutková podstata se týká porušení právních povinností vyskytujících se ve stejné oblasti veřejné správy a k jejich projednání je příslušný též správní orgán*“. Podle § 88 odst. 5 „*k urychlení řízení nebo z jiného důležitého důvodu lze jednotlivý skutek ze společného řízení usnesením vyloučit a vést o něm samostatné řízení*“. Ve věcech neupravených přestupkovým zákonem se užijí ustanovení § 140 správního řádu.

¹⁹⁾ Srov. např. PRÁŠKOVÁ, H. Princip *nemo tenetur* v řízení o správních deliktech. In: VANDUCHOVÁ, M., HOŘÁK, J. a kol. *Na křižovatkách práva. Pocta J. Musilovi k sedmdesátým narozeninám*. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 351 a násl. ISBN 978-80-7400-388-2, HERZEG, J. Právo na obhajobu a zásada *nemo tenetur* v řízení proti právnickým osobám. In: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017, s. 154 a násl. ISBN 978-80-7502-205-9, ČEP, D. Nad možnostmi uplatnění principu *nemo tenetur* v podmínkách trestní odpovědnosti právnických osob. *Právní rozhledy*, 2017, č. 2, s. 48 a násl. ISSN 1210-6410.

²⁰⁾ Srov. např. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 3. června 2015, č. j. 6 As 106/2014-25.

Pro srovnání lze uvést, jak řeší tuto otázku zákon o trestní odpovědnosti právnických osob.²¹⁾ § 31 TOPOZ upravuje vedení společného řízení proti obviněné právnické osobě a obviněné fyzické osobě jako zásadu, výjimečně lze vést samostatná řízení, jsou-li pro to důležité důvody. Dále upravuje samostatnost posuzování trestní odpovědnosti právnické a fyzické osoby ve společném řízení a řeší pořadí provádění úkonů trestního řízení vůči fyzické a právnické osobě s prioritou procesních úkonů proti fyzické osobě. To mj. vypovídá o opačném přístupu orgánů činných v trestním řízení ve srovnání se správními orgány. Jak bylo uvedeno výše, správní orgány stíhají primárně právnickou osobu, pouze výjimečně současně i jednající fyzickou osobu. Naproti tomu orgány činné v trestním řízení stíhají primárně osobu fyzickou.

Také německý zákon o přestupcích volí jako prvořadou variantu společného řízení o přestupku fyzické osoby a o uložení pokuty právnické osobě.²²⁾ Uložení pokuty právnické osobě v samostatném řízení je možné jen za předpokladů stanovených v přestupkovém zákoně, další případy mohou být stanoveny zvláštním zákonem.

Důvody pro vedení společného řízení proti obviněné právnické osobě a obviněné fyzické osobě se shodují s důvody, pro které vznikl institut společného řízení. V prvé řadě jde o projev zásady rychlosti a hospodárnosti řízení, protože společné řízení umožňuje efektivní, účelné a ekonomické vedení řízení. Zejména to platí pro fázi shromažďování podkladů pro rozhodnutí, příp. pro dokazování, kde bude v obou případech třeba objasnit a prokázat jednání obviněné fyzické osoby (které pak může být přičteno právnické osobě). Je-li v podezření více fyzických osob jednajících za právnickou osobu, může být společné řízení důležité pro posouzení účasti jednotlivých osob na protiprávní činnosti. Dále může být jednodušší individualizovat správní tresty ukládané obviněným.

Pokud má být uplatněna souběžná odpovědnost právnické osoby a za ni jednající fyzické osoby, nevedením společného řízení by mohly nastat další komplikace. Např. pokud by rozhodnutí o přestupku právnické osoby nabylo právní moci a rozhodnutí o přestupku fyzické osoby bylo v odvolacím nebo jiném řízení zrušeno proto, že se skutek nestal nebo že není přestupkem.

Vedení společného řízení neznamená, že se společně (stejně) posuzují i předpoklady odpovědnosti. To by ani nebylo možné, protože podmínky odpovědnosti za přestupek fyzické osoby a za přestupek právnické osoby se různí (i při stejných znacích skutkové podstaty). U přestupku fyzické osoby se zjišťuje zavinění a jeho míra, může přijít v úvahu skutkový nebo právní omyl,

²¹⁾ Srov. zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (dále jen „TOPOZ“).

²²⁾ Srov. § 30 odst. 4 věta první přestupkového zákona, *Gesetz über Ordnungswidrigkeiten in der Fassung v. 19. 2. 1987* (BGBl. I S. 602).

může se různit délka promlčecí doby apod. Samostatnost posuzování odpovědnosti se projevuje v tom, že rozhodnutí o přestupku právnické osoby nepředznamenává rozhodnutí o přestupku fyzické osoby a naopak. Také pokud správní orgán zastaví řízení ohledně jedné osoby, neznamená to automaticky zastavení i ve vztahu ke druhé obviněné osobě.

Ad 2 Souvislost s přestupkem právnické osoby

Může se stát, že fyzická osoba, která má v řízení jednat za obviněnou právnickou osobu, je fyzickou osobou, která je obviněna z přestupku, který souvisí s přestupkem právnické osoby, není ale jednajícím fyzickou osobou podle § 20 odst. 1 a 2 přestupkového zákona, jejíž jednání se přičítá právnické osobě.

a) Jednou z možností takové souvislosti je spolupachatelství. Podle § 11 odst. 2 přestupkového zákona *„Byl-li přestupek spáchán společným jednáním dvou nebo více osob, z nichž alespoň jedna je právnická osoba nebo podnikající fyzická osoba, odpovídá každá z nich, jako by přestupek spáchala sama.“*

Zde nejde o souběžnou odpovědnost (viz ad 1). Souběžná odpovědnost právnické osoby a fyzické osoby ve smyslu § 20 odst. 1 a 2 přestupkového zákona nemůže být zároveň spolupachatelstvím, neboť zde absentuje společné jednání fyzické a právnické osoby vedoucí ke stejnému cíli, což jsou pojmové znaky spolupachatelství. Nejde o samostatné jednání fyzické osoby, protože její jednání se přičítá přímo právnické osobě, je základem odpovědnosti právnické osoby.

Pro správné pochopení rozdílu mezi jednáním fyzické osoby, které se přičítá právnické osobě a jednáním fyzické osoby, která jedná ve spolupachatelství s právnickou osobou, je třeba zopakovat některá východiska institutu spolupachatelství, která zformulovala zejména teorie trestního práva.²³⁾ Spolupachatelství v trestním právu je dáno tehdy, jestliže byl trestný čin spáchán úmyslným společným jednáním dvou nebo více osob a kdy každá odpovídá, jakoby trestný čin spáchala sama. Spolupachatelství tedy předpokládá spáchání trestného činu společným jednáním (objektivní podmínka) a úmysl k tomu směřující (subjektivní podmínka). Podobně jako definuje spolupachatelství trestní zákoník²⁴⁾ v § 23, upravuje spolupachatelství fyzických osob přestupkový zákon v § 11 odst. 1. Jde-li o spolupachatelství, v němž jedním ze spolupachatelů je právnická osoba, není podle přestupkového zákona (§ 11 odst. 2) třeba naplnit znak úmyslného jednání ve vztahu ke společnému jednání. Má-li se však jednat o společné jednání,

²³⁾ Srov. např. ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 236 a násl. ISBN 978-80-7400-116-1, ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 259 a násl., s. 503. ISBN 978-80-7552-358-7. Dále též např. PRÁŠKOVÁ, H. *Nové přestupkové právo*. 1. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 140 a 141. ISBN 978-80-7502-221-9.

²⁴⁾ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

předpokládá to ale stejně naplnění znaků, které mají do značné míry subjektivní obsah - určité rozdělení rolí, dohodu (byť i konkludentní) o předpokládaném průběhu činu, společný záměr, který je sledován.

Společné jednání předpokládá, že si spolupachatelé rozdělí jednání, mohou jednat současně nebo postupně. Každý ze spolupachatelů může naplnit svým jednáním všechny znaky skutkové podstaty přestupku nebo každý skutečně pouze některý znak, přičemž skutková podstata přestupku je pak naplněna souhrnem těchto jednání, nebo dokonce každý ze spolupachatelů vykoná jednotlivé činnosti, které sice samy znakem přestupku nejsou, ale ve svém souhrnu naplní skutkovou podstatu přestupku. Podíl jednotlivých spolupachatelů na spáchaném přestupku může být různý. Vyžadují-li se ke spáchání přestupku znaky charakterizující konkrétní nebo speciální subjekt, může být spolupachatelem pouze taková osoba, která takové osobní znaky vykazuje.

Prokazování společného jednání a společného cíle vedoucího ke spáchání přestupku společným jednáním není v praxi snadné. Protože se na rozdíl od spolupachatelství fyzických osob nevyžaduje společný úmysl (v důsledku objektivní odpovědnosti), bude společné jednání třeba dovozovat jen nepřímou z okolností objektivní povahy.²⁵⁾

b) Jiná souvislost postavení fyzické osoby, která není jednajícím fyzickou osobou podle § 20 odst. 1 a 2 přestupkového zákona, s obviněnou právnickou osobou, je postavení fyzické osoby jako osoby využití v rámci nepřímého pachatelství.

Pachatelem je podle § 20 odst. 5 též právnická osoba, která ke spáchání přestupku užila jiné právnické osoby nebo fyzické osoby (odlišné od osoby, která za ni jedná a jejíž jednání se právnické osobě přičítá), jestliže tyto osoby nejsou za přestupek odpovědné (nepřímé pachatelství). K tomu je třeba dodat, že zatímco u fyzické osoby, která je nepřímým pachatelem, musí být skutečnost, že „živý nástroj“ sám nejedná nebo nejedná zaviněně, zahrnuta zaviněním, u právnické osoby je tomu jinak. V ustanovení § 20 odst. 2 přestupkového zákona není vyžadován žádný subjektivní znak (např. určitá forma zavinění u jednajících fyzických osob), nicméně je jasné, že užití osoby jako živého nástroje se musí dít záměrně, má-li být postižitelné jako přestupek.

Za nepřímého pachatele se považuje ten, kdo k provedení činu užil jiné fyzické osoby, která není trestně odpovědná pro nedostatek věku, nepřičetnost, skutkový omyl, anebo proto, že jednala v nutné obraně, krajní nouzi či jiné okolnosti vylučující protiprávnost.

Podobně vymezuje pojem nepřímého pachatele též § 22 odst. 2 trestního

²⁵⁾ Viz též důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich k § 11 odst. 2.

zákoníku. Jednotlivé případy nepřímého pachatelství pak rozebírá teorie trestního práva.²⁶⁾ Dochází k závěru, že osoba, která je živým nástrojem (zneužitá osoba) není buď vůbec trestně odpovědná pro absenci protiprávnosti či znaku, který charakterizuje pachatele, subjektivní stránku nebo objektivní stránku, nebo je odpovědná jen omezeně (např. za čin spáchaný z nedbalosti).

Jestliže tedy právnická osoba záměrně zneužije fyzickou osobu jako živý nástroj, není možné, aby tato fyzická osoba zastupovala právnickou osobu v řízení o přestupku, který právnická osoba spáchala jako nepřímý pachatel. Kromě toho se mohou důvody nepřipuštění takové fyzické osoby zdvojit, protože fyzická osoba může v řízení vystupovat jako svědek.

c) Konečně lze zmínit možnost, že fyzická osoba, která by měla v řízení jednat za obviněnou právnickou osobu, je osobou, které byla nebo má být v řízení zabráněna věc.

Ad 3 Svědek

Dále může vzniknout situace, že fyzická osoba, která má v řízení jednat za obviněnou právnickou osobu, je předvolána jako svědek.²⁷⁾ K tomu dochází sice méně často než v trestním řízení, protože v řízení o přestupku není vždy nařizováno ústní jednání a není prováděno dokazování výsledkem svědků,²⁸⁾ přesto mohou vzniknout následující problémy:

a) Osoba jednající za právnickou osobu ve smyslu § 30 správního řádu vypovídá a je vyslýchána jako obviněný podle § 82 odst. 1 přestupkového zákona, nikoli jako svědek. Rozdíl v postavení obviněného a svědka je zásadní. Zatímco svědek je povinen vypovídat pravdivě a nesmí nic zamlčet,²⁹⁾ obviněný si může svobodně zvolit svoji procesní strategii, protože má právo nevypovídat a nesmí být nucen k výpovědi nebo doznání. Je na něm,

²⁶⁾ Srov. např. ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 155, ISBN 978-80-7552-358-7, ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 233 a 234, ISBN 978-80-7400-116-1, FOREJT, P., HABARTA, P., TREŠLOVÁ, L. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012, s. 92 a 93, ISBN 978-80-7201-875-8.

²⁷⁾ Za svědka se považuje fyzická osoba rozdílná od obviněného, která byla předvolána správním orgánem, aby jako svědek vypovídala o přestupku, jeho pachateli a o okolnostech důležitých pro řízení o přestupku, jež sama vnímala (poznala, pozorovala) svými smysly, tedy viděla, slyšela atd.

²⁸⁾ Zatímco hlavní formou trestního řízení je hlavní líčení a na základě zásady ústnosti se důkazy provádějí v ústní podobě, správní řízení (jehož je řízení o přestupcích druhem) je ovládáno zásadou písemnosti. Na rozdíl od přestupkového zákona z roku 1990 není podle přestupkového zákona z roku 2016 ústní jednání v řízení před orgánem prvního stupně povinnou fází řízení.

²⁹⁾ Srov. § 55 odst. 1 správního řádu. Podle § 2 odst. 2 písm. e) zákona č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích, se fyzická osoba dopustí přestupku tím, že úmyslně podá nepravdivou nebo neúplnou svědeckou výpověď ve správním řízení.

zda se k činu dozná nebo jeho spáchání bude popírat, zda bude uvádět různé verze skutkového stavu, včetně nepravdivých skutečností, zda bude správnímu orgánu poskytovat součinnost či zůstane zcela pasivní, zda teprve v odvolacím řízení zaujme opačný postoj apod.³⁰⁾ Za neposkytnutí pravdivé a úplné výpovědi nemůže být obviněný jakkoli postižen. Proto se také poučení před výsledkem svědka a výsledkem obviněného podstatně liší. Okolnost, že obviněný nemůže být na rozdíl od svědka za vědomě nepravdivou výpověď stíhán, je významná pro hodnocení důkazů provedených výpověďmi těchto osob z hlediska jejich věrohodnosti.

Je tedy nepřípustné, aby byl člen statutárního orgánu jednající za právnickou osobu vyslýchán jako svědek, a tato svědecká výpověď byla v řízení o přestupku právnické osoby použita jako důkaz. Přestupkový zákon v § 82 ani správní řád v § 55 sice neobsahuje výslovné ustanovení, podle kterého má být fyzická osoba, která je statutárním orgánem (nebo jinou osobou podle § 30 správního řádu), v řízení vyslýchána pouze jako účastník řízení,³¹⁾ nicméně tato skutečnost plyne z povahy věci. Ke stejnému závěru dospěla civilní i správní judikatura,³²⁾ nehledě na výslovný zákaz kumulace postavení obviněného a svědka v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob. Jak správně konstatuje Nejvyšší správní soud³³⁾ „Pokud by tedy byla připuštěna možnost svědecké výpovědi osob, které jsou statutárním orgánem právnické osoby či jeho členem, byly by právnické osoby ve správním řízení znevýhodněny oproti osobám fyzickým, což by však bylo v rozporu se zásadou rovného postavení dotčených osob při uplatňování svých procesních práv (čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, § 7 odst. 1 správního řádu). ... Z hlediska posouzení zákonnosti stanovení skutkového stavu věci by však provedení výpovědi osoby v postavení statutárního orgánu právnické osoby, s níž je vedeno správní řízení, formou výsledku svědka, mohlo mít negativní dopad pouze v případě, pokud by správní orgán takové výpovědi přikládal váhu svědecké výpovědi [z hlediska věrohodnosti by jí tedy přisoudil jiný (větší) význam, než který by měla s ohledem na procesní postavení vyslýcháného mít]. Takový postup by neodpovídal požadavku řádného hodnocení důkazů. Rozhodnutí založené na takovém skutkovém zjištění by nemělo oporu v provedeném dokazování.“

³⁰⁾ Srov. např. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 22. ledna 2009, č. j. 1 As 96/2008–115, publikovaný pod. 615, 7/2009 Sb. NSS, dále rozsudky Nejvyššího správního soudu ze dne 5. května 2010, č. j. 1 As 33/2010, ze dne 3. listopadu 2010, č. j. 2 As 53/2010–62.

³¹⁾ Podle § 126a odst. 1 občanského soudního řádu „Fyzická osoba, která má vypovídat o okolnostech, týkajících se právnické osoby a nastalých v době, kdy byla jejím statutárním orgánem nebo členem tohoto orgánu, je povinna dostavit se na předvolání k soudu v řízení, jehož účastníkem je tato právnická osoba“. Podle § 126a odst. 2 „Výslech fyzické osoby uvedený v odstavci 1 se provede podle § 131 odst. 2 věty druhé a § 131 odst. 3“ (týkající se výsledku účastníka řízení).

³²⁾ Srov. např. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. března 2010, č. j. 1 Afs 58/2009–541, ŠVÁSTA, P. Několik poznámek k problematice výsledku účastníka správního řízení – právnické osoby – prostřednictvím osob oprávněných jednat jejím jménem. ASPI. LIT 168806CZ, cit. 15. listopadu 2017.

³³⁾ Srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. března 2010, č. j. 1 Afs 58/2009–541.

b) Pokud osoba jednající za obviněnou právnickou osobu již není touto osobou v době, kdy má podávat svědeckou výpověď, ale má vypovídat o skutečnostech, které nastaly v době, kdy byla např. statutárním orgánem, vychází judikatura z názoru, že je třeba s touto osobou stále zacházet jako s procesním zástupcem právnické osoby, nikoli jako se svědkem.³⁴⁾

Zákaz kumulace postavení obviněného a svědka platí i opačným směrem. *„Byl-li jednatel jako statutární orgán společnosti s ručením omezeným svědkem v projednávané trestní věci, nemohl za ni činit úkony v řízení nejen v hlavním líčení, v němž byl vyslechnut jako svědek, ale nemohl je činit kdykoliv do budoucna od okamžiku, kdy byl orgánem činným v trestním řízení předvolán jako svědek.“*³⁵⁾

c) Zatímco fyzická osoba, která jedná za obviněnou právnickou osobu podle § 30 správního řádu a má procesní postavení obviněného, nemůže být současně v postavení svědka, jiné osoby (zejména členové dalších orgánů právnické osoby, jiní zaměstnanci nebo členové právnické osoby apod.) jako svědci předvolání a vyslýchání býti mohou. Tyto osoby nemají právo odepřít svědeckou výpověď (§ 55 odst. 4 správního řádu) proto, že by tato výpověď přitížila právnické osobě, se kterou jsou spojeny, nebo dalším zaměstnancům právnické osoby, a nemohou se dovolávat vztahu blízkosti s obviněnou právnickou osobou (zaměstnavatelem). V hmotném soukromém právu platí, že blízký vztah nemusí být dán jen mezi osobami fyzickými, že vztah vzájemné blízkosti je (*a priori*) dán mezi právnickou osobou a jejím statutárním orgánem (členy kolektivního statutárního orgánu) nebo tím, kdo právnickou osobu podstatně ovlivňuje jako její člen nebo na základě dohody či jiné skutečnosti (§ 22 odst. 2 občanského zákoníku), a dokonce je možno uvažovat o vzájemné blízkosti mezi právnickou osobou a jejími zaměstnanci.³⁶⁾ Tato ustanovení neslouží k ochraně osob blízkých a jejich vztahů blízkosti, ale naopak účelem těchto ustanovení je ochrana třetích osob před možnými důsledky vztahů blízkosti. Z toho, že soukromé hmotné právo vztahuje tyto podmínky i na některé vztahy mezi právnickou osobou a fyzickou osobou, která ji zastupuje, nelze usuzovat, že rozšiřuje definici osoby blízké i na procesní vztahy. Pro procesní postavení platí zvláštní právní předpisy.³⁷⁾ K tomu je třeba dodat, že ve všech výčtech osob blízkých (více nebo méně širokých) je vždy rozšiřující klausule vázána na „rodinný nebo obdobný“ poměr, kdy se vždy vyžaduje i citový vztah osob (újmu, kterou by utrpěla jedna z nich, druhá by důvodně pocítovala jako újmu vlastní). Proto teorie trestního práva i správního práva a související judikatura v zásadě vychází z toho, že vztah

³⁴⁾ Srov. např. § 126a odst. 1 občanského soudního řádu, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. listopadu 2001, sp. zn. Cdo 2678/2000, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. dubna 2007, sp. zn. 21 Cdo 1397/2006 a další.

³⁵⁾ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. listopadu 2015, sp. zn. 8 Tdo 627/2015.

³⁶⁾ Srov. např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 3. května 2006, sp. zn. 21 Cdo 2600/2005.

³⁷⁾ Srov. např. § 55 odst. 4 správního řádu, § 126a zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, § 34 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

blízkosti pro potřeby výkladu např. práva odepřít svědeckou výpověď, podání vysvětlení apod. je vždy třeba vyložit úzkým způsobem.³⁸⁾ Podle usnesení Vrchního soudu v Praze „Člen statutárního orgánu právnické osoby může odmítnout výpověď jako svědek, ale nikoli s odkazem na to, že je blízkou osobou právnické osobě, ale s odkazem na právo neobviňovat sám sebe, tedy na tradiční zásadu trestního řízení „nemo tenetur“.³⁹⁾

d) V řízení o přestupku právnické osoby vykonává práva obviněného některá z okruhu fyzických osob podle § 30 správního řádu. Statutární orgány mohou podle své strategie zvolit k zastupování buď osobu, která má o projednávaném skutku dostatek informací a je dobře seznámena s fungováním právnické osoby, nebo naopak osobu, která o skutku a okolnostech jeho spáchání neví nic podstatného. Tento výběr však může být fakticky omezen tehdy, pokud budou všechny fyzické osoby obeznámené s důležitými skutečnostmi předvolány jako svědci. Důsledkem bude, že právnickou osobu bude v řízení zastupovat osoba, která o skutku není dostatečně informována, což může vést k pochybám o řádném výkonu obhajovacích práv.

Jednající osobou pak musí být osoba nepředvolaná jako svědek, u menších právnických osob, kde by již žádná taková osoba nezbyla, by si musela právnická osoba zvolit zmocněnce, v krajním případě by bylo třeba ustanovit procesního opatrovníka [§ 32 odst. 2 písm. c) správního řádu].

V trestním řízení je tato skutečnost vnímána jako jeden z významných procesních problémů uplatňování trestní odpovědnosti právnických osob, jsou vyslovovány názory na možné zásadní porušení práva na obhajobu. „Právnická osoba se stane pouhým pasivním pozorovatelem trestního řízení, zbaveným možnosti aktivní obhajoby při reálné znalosti skutkového stavu věci. Fakticky je tak právnická osoba zbavena základního obhajovacího práva dle § 33 odst. 1 vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se jí kladou za vinu a uvádět okolnosti a důkazy sloužící k její obhajobě, neboť osoba, která za ní činí v trestním řízení úkony, s těmito skutečnostmi

³⁸⁾ Srov. např. PRÁŠKOVÁ, H. Jednání za právnickou osobu ve správním řízení. *Právní rozhledy*, 2017, č. 22, s. 788 a násl. ISSN 1210-6410, ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 71 a 72, ISBN 978-80-7400-116-1, ŽDÁRSKÝ Z. K trestní odpovědnosti právnických osob v ČR nejen z pohledu Nejvyššího státního zastupitelství. *Státní zastupitelství*. 2017, č. 1, s. 14 a násl. ISSN 1214-3758, HERZEG, J. Právo na obhajobu a zásada nemo tenetur v řízení proti právnickým osobám. In: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017, s. 159, ISBN 978-80-7502-205-9, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. listopadu 2013, sp. zn. 5 Tdo 985/2013, usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 10. února 2016, sp. zn. 5 To 96/2015, rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 17. ledna 2013, č. j. 8 Afs 17/2012-375, stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství ze dne 25. května 2016, sp. zn. 1 SL 709/2016.

³⁹⁾ Srov. usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 27. ledna 2016, sp. zn. 5 To 96/2015.

a důkazy není a nemůže být seznámena, resp. není seznámena s reálným skutkovým stavem a nemůže těmto okolnostem obhajobu právnické osoby přizpůsobit.“⁴⁰⁾

K tomuto problému se též vyslovila Unie obhájců,⁴¹⁾ která ve svém stanovisku poukazuje na „neblahý trend v postupu orgánů činných v trestním řízení proti právnickým osobám, který spočívá v účelovém výkladu ustanovení § 34 ZTOPO“. Tím, že jsou předvolány jako svědci všechny osoby, které mohou jednat za právnickou osobu, může být právnická osoba zbavena možnosti hájit sebe sama, ba dokonce i zvolit si obhájce. Následkem toho s odkazem na ustanovení § 34 odst. 5 ZTOPO zde není nikdo oprávněn za společnost činit v trestním řízení úkony a právnické osobě musí být ustanoven opatrovník. Stanovisko k tomu uvádí, že „Opatrovníkem lze tedy ustanovit jakoukoli jinou fyzickou nebo právnickou osobu, opatrovníkem může být též ustanoven advokát. Reálně tak může nastat (a v praxi též nastává) situace, kdy je opatrovníkem určena osoba, která s chodem společnosti nemá žádné zkušenosti, na jejím fungování není nijak zainteresována a její zájmy v trestním řízení hájí pouze formálně.“ Stanovisko vyjadřuje názor, že „ustanovení § 34 odst. 4 ZTOPO musí být restriktivně vykládáno v tom smyslu, že osoba, která je svědkem v téže věci (v trestním řízení proti právnické osobě), není zbavena práva určit, kdo bude v trestním řízení za obviněnou právnickou osobu činit úkony.“

Ad 4 Poškozený

Za obviněnou právnickou osobu nemůže činit úkony fyzická osoba, které vznikla škoda přestupkem právnické osoby nebo na jejíž úkor se právnická osoba obohatila, a v řízení o přestupku právnické osoby vystupuje jako poškozený.⁴²⁾ Rozdílnost postavení a zájmů poškozeného a obviněného zcela vylučuje, aby obě role zastávala jedna fyzická osoba.⁴³⁾

Ad 5 Obecné důvody vyloučení

Kromě důvodů uvedených ad 1 až ad 4 existují i další (obecnější) důvody, kdy lze konstatovat střet zájmů fyzické osoby a obviněné právnické osoby, a které

⁴⁰⁾ Srov. RICHTER, J. *K některým aspektům práva právnických osob na spravedlivý proces* [on line], 2016 [cit. 1. prosince 2017]. Dostupné z <https://www.epravo.cz/top/clanky/k-nekterym-aspektem-prava-pravnickych-osob-na-spravedlivy-proces-100411.html>.

⁴¹⁾ *Stanovisko Unie obhájců ČR č. 1/2017 k otázce práva na obhajobu obviněných právnických osob a jednání za ně* [on-line], 2017 [cit. 1. prosince 2017]. Dostupné z <http://www.uocr.cz/stanovisko-unie-obhajcu-cr-c-12017-k-otazce-prava-na-obhajobu-obvinenych-pravnickych-osob-a-jednani-za-ne/>.

⁴²⁾ Např. fyzické osobě – zaměstnanci - vznikne škoda na zdraví v důsledku spáchání přestupku podle § 30 odst. 1 písm. f) zákona č. 251/2005 Sb., o inspekci práce, kterého se dopustí právnická osoba tím, že nedodrží povinnosti při zajišťování bezpečnosti práce stanovené v § 101 až 103 zákoníku práce.

⁴³⁾ PRÁŠKOVÁ, H. Postavení osoby, které byla přestupkem způsobena nemajetková újma, *Správní právo*, 2016, č. 4, s. 227-240. ISSN 0139-6005.

vedou k tomu, že fyzická osoba je vyloučena z procesního zastupování právnické osoby.

Fyzická osoba jednající podle § 20 odst. 1 a 2 přestupkového zákona, jejíž jednání se přičítá právnické osobě, nemůže být zmocněncem právnické osoby. Vyloučeno je též, aby fyzická osoba, která má jednat za obviněnou právnickou osobu, vystupovala v řízení jako znalec nebo jako tlumočník.⁴⁴⁾

Je-li obviněnou právnickou osobou stát nebo územní samosprávný celek (obec, kraj), platí pro jeho zastupování v řízení o takovém přestupku to, co bylo uvedeno výše.⁴⁵⁾

Jednání za právnickou osobu, která je v řízení o přestupku poškozeným, nebo která je v řízení osobou, které má být zabráná věc nebo zabráná náhradní hodnota

Právnická osoba může být účastníkem přestupkového řízení jako poškozený (byla jí způsobena škoda nebo se na její úkor někdo obohatil). Může být poškozeným jak v řízení o přestupku fyzické osoby, tak v řízení o přestupku právnické osoby nebo přestupku podnikající fyzické osoby. Může též vystupovat jako účastník v části řízení, ve které se rozhoduje o zabrání věci nebo náhradní hodnoty.

Procesní úkony za právnickou osobu budou činit osoby uvedené v § 30 správního řádu.

Závěr

Přestupkový zákon nevylučuje výslovně z okruhu osob oprávněných jednat za právnickou osobu některé fyzické osoby, které mají určitý (předem definovaný) vztah k projednávané věci, neupravuje tedy neslučitelnost procesního postavení některých fyzických osob. Z § 21 odst. 4 občanského soudního řádu obecně plyne, že za právnickou osobu nemůže jednat ten, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy právnické osoby. Toto ustanovení lze aplikovat i ve správním řízení, protože správní řád neřeší procesní důsledky střetu zájmů jednající fyzické osoby se zájmy právnické osoby. Navíc jde o obecnější (i hmotněprávní) zásadu, podle které nemůže zastupovat jiného ten, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy zastoupeného. Posouzení, co je či může být střetem zájmu, však nemusí být v konkrétním případě jednoduché, není výslovně upraven postup správního orgánu při zjištění

⁴⁴⁾ Podle § 11 odst. 1 zákona č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, „Znalec (tlumočník) nesmí podat posudek (provést tlumočnický úkon), jestliže lze mít pro jeho poměr k věci, k orgánům provádějícím řízení, k účastníkům nebo k jejich zástupcům pochybnost o jeho nepodjatosti“.

⁴⁵⁾ Pro případ, že by fyzická osoba protiprávně jednající za obec či kraj, mohla být zároveň osobou, která by se podílela na řízení a rozhodování o tomto přestupku obce či kraje, stanoví přestupkový zákon v § 63 zvláštní důvod pro vyloučení z projednávání a rozhodování věci a postup nadřízeného správního orgánu v této situaci.

možného střetu zájmů. Bylo by proto vhodnější, aby přestupkový zákon stanovil výslovně neslučitelnost procesního postavení osob v přestupkovém řízení proti právnické osobě, jako to učinil zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Ustanovení § 34 odst. 4 TOPOZ (pod nadpisem „Úkony právnické osoby“) stanoví, že *„Činit úkony v řízení nemůže osoba, která je obviněným, poškozeným nebo svědkem v téže věci. Pokud je v průběhu řízení zjištěna tato skutečnost, předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce vyzve právnickou osobu, aby určila k provádění úkonů v dalším řízení jinou osobu; k určení takové osoby jí stanoví lhůtu zpravidla v délce 7 dnů“*.

Protože přestupkový zákon podobnou úpravu neobsahuje, je možné analogicky použít výše uvedená ustanovení zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Řešení, která z nich vyplývají, lze dovodit též z obecného (procesního i hmotněprávního) pravidla, že nikdo nemůže zastupovat osobu, jejíž zájmy jsou v rozporu se zájmy zástupce.

Problémy, které byly předmětem tohoto článku, ukazují, jak je mnohdy obtížné skloubit přístupy a závěry, které byly formulovány trestní dogmatikou a byly tradičně spojeny s individuální odpovědností fyzických osob, s potřebou řešit podobné situace při uplatňování odpovědnosti právnických osob za trestné činy a za přestupky. Tím, že fyzická osoba může v řízení o přestupku právnické osoby vystupovat v různých rolích, z nichž některé vedle sebe neobstojí, se mnohdy zúží pro správní orgán, stejně jako pro soud v trestním řízení, možnost zjistit řádně skutkový stav. K tomu přistupuje ještě možnost zpochybnění postupu příslušného orgánu ze strany obviněných osob při nerespektování odlišnosti rolí fyzických osob a procesních úkonů, které fyzická osoby učinila.

Shrnutí:

Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich neupravuje zvláštní pravidla pro procesní jednání právnických osob. Je tedy třeba vyjít z obecné právní úpravy obsažené ve správním řádu. Tato ustanovení se týkají obecně procesních úkonů právnické osoby jako účastníka řízení, bez rozlišení, zda právnická osoba vystupuje v řízení o přestupku jako obviněný, jako poškozený nebo jako osoba, které byla (má být) zabrána věc. Článek se zabývá jednáním fyzických osob za právnickou osobu, která vystupuje v těchto různých postaveních. Rozebírá jednotlivé případy neslučitelnosti procesního postavení osob, kdy je vyloučeno, aby některé fyzické osoby jednaly za právnickou osobu s ohledem na jejich vztah k projednávané věci.

On legal entity and its acting (generally) – summary:

Act no. 250/2016 Sb., on liability for offenses and related proceedings does not contain any special rule for procedural acts by a legal entity. Therefore it is necessary to follow general rules which are included in the Code of Administrative Procedure. These provisions are in general related to procedural acts by a legal entity as a participant in proceedings without differentiation if a legal entity acts in proceedings about offense as an accused, as an injured party or as a person whose item should be seized. This paper refers about acting of natural person on behalf for a legal entity which appears in all these different roles. It refers about separate eventualities of incompatibility of procedural roles of persons, where it is excluded that some natural person could act on behalf for a legal entity in consideration of their relation to the matter in case.